

Neke karakteristike kretanja i strukture stavova sadržanih u dokumentima V kongresa Saveza komunista Hrvatske

Ivan Perić

Uvodne napomene

Savez komunista kao vodeća ideološko-politička snaga djeluje u svim sredinama i na svim nivoima organizacije suvremenog jugoslavenskog društva. Njegovi članovi, organizacije i rukovodstva u svojem se djelovanju susreću sa širokim dijapazonom pitanja koja nastaju u dinamici suvremenog života ljudi. Prema svim tim pitanjima se Savez komunista, na određen način, stavlja u aktivan odnos. Aktivan odnos prema nizu pitanja koja nameće život u različitim društvenim sredinama je bitna pretpostavka za djelovanje i potvrđivanje Saveza komunista kao vodeće ideološke i političke snage društva.

Iz opće uloge Saveza komunista u suvremenom jugoslavenskom društvu proizlazi i značaj njegovih kongresa, kako na nivou cijele zemlje tako i na nivou pojedinih republika. V kongres SKH predstavlja tijelo koje je na osnovi općejugoslavenskih koncepcija društvenog razvoja trebalo da dađe ocjenu pređenog puta u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj i formuliра ciljeve i oblike dalje društvene akcije usmjerene na izgradnju i unapređenje socijalističkih odnosa.

Kongres, odnosno njegovi delegati su formuliраli određene stavove prema pitanjima kojima se bavi Savez komunista. Svi ti stavovi sadržani su u kongresnim dokumentima (stenogramu Kongresa, referatima, izvještaju itd.), analiza tih dokumenata omogućuje nam da utvrdimo pitanja koja su pokrenuta na Kongresu, te njihovu učestalost i strukturu. Stavovi iz kongresnih materijala mogu da nam pokažu usmjerenost Kongresa prema problemima koji nastaju u toku naše socijalističke izgradnje. Oni nam pokazuju prema kojim je pitanjima našeg ekonomskog i društvenog života Savez komunista više odnosno manje usmjeren.

Naravno da analiza kongresnih dokumenata ima relativno ograničene mogućnosti za otkrivanje složenih kretanja u životu društva i djelovanju Saveza komunista u svim sredinama i na svim nivoima. Ona nam ne može pokazati svu složenost uslova u kojima djeluje Savez komunista niti u cjelini izraziti njegove preokupacije i aktivnost. Zato su potrebna dublja i dugotrajnija istraživanja. Međutim, analiza kongresnih materijala može nam pokazati globalna kretanja stavova koji, na poseban način, izražavaju ocjene shvatanja i raspoloženja rukovodstava i članstva Saveza komunista. Iz tih globalnih kretanja stavova i njihove strukture mogu se naslućivati i određeni problemi koji egzistiraju u našem društvu, a koje Savez komunista uočava, i usmjerava svoju aktivnost na njihovo savladavanje.

Ovaj rad predstavlja djelomičnu realizaciju šireg naučno-istraživačkog projekta čiji su predmet, odnosno izvor saznanja, dokumenti u kojima je evidentirana aktivnost samoupravnih i predstavničkih organa i rukovodstava

društveno-političkih organizacija iz jedinica koje se nalaze na svim nivoima ekonomske i političke organizacije društva (od radnih organizacija do Republike).¹⁾

V kongres Saveza komunista Hrvatske, čiji su dokumenti analizirani i rezultati te analize se reprezentiraju u ovom radu, predstavlja svojevrsan izraz političkih i samoupravnih procesa koji se odvijaju na svim naprijed spomenutim nivoima — kao svojevrsna sinteza svih pozitivnih i negativnih iskustava u tim procesima. Zato je ovaj rad, iako čini samo dio realizacije jednog šireg naučno-istraživačkog projekta, ujedno i relativno samostalan zahvat koji nam omogućuje da pokažemo jedan zaokruženi pregled stavova izraženih na ovom autoritativnom skupu.

Analitički postupak

Metoda koja je upotrijebljena u ovom istraživanju je »analiza sadržaja«. Upotreba ove metode, osobito ako se njome žele iskazati brožčani odnosi, zahtijeva prethodno utvrđivanje osnovne jedinice brojenja i izradu sistema kategorija, kao širih pojmovnih okvira, pod koje se podvode ove jedinice. Osnovna jedinica brojenja koja je uzeta kod analize dokumenata V kongresa SKH je stav koji je u tekstu obično sadržan u okviru jednog pasusa.

Sistem kategorija je izrađen putem prethodnog proučavanja jednog dijela materijala koji je predmet analize. Time su dobiveni pojmovni okviri pod koje su se mogle podvesti osnovne jedinice brojenja (stavovi). Kategorije su podijeljene u uže dijelove (potkategorije). Po više srodnih kategorija je grupirano u grupe kategorija kojih ukupno ima deset. Ovakva sistematizacija nam omogućuje da stavove iz analiziranog materijala možemo iskazati i razmatrati na tri nivoa (na nivou grupa kategorija, kategorija i potkategorija). U ovom radu se analizirani tekst u osnovi razmatra na nivou grupa kategorija, a djelimično i na nivou kategorija.

Potpunija analiza koja nam ne bi pokazala samo frekventnost osnovnih jedinica (stavova) nego i neke njihove druge karakteristike moguća je ako se odrede kriteriji koji mogu služiti za ocjenu sadržaja tih jedinica. Mi smo odredili dva takva kriterija. Jedan nazivamo kvalifikacija, a drugi usmjerenost stavova.

Pod kvalifikacijom podrazumijevamo određeni sadržaj jedinice (stava) kojim je izražena ocjena pojave, stanja, odnosa i sl. ili određen zahtjev. Po tom kriteriju stavovi se dijele na: afirmativne, kritičke, programatske i neutralne.

Usmjerenost označava na koga se određena ocjena ili zahtjev odnosi. U ovoj analizi je pretpostavljeno sedam takvih adresanata na koje se odnose stavovi komunikatora. To su uglavnom opći institucionalni pojmovi kroz koje se odvijaju samoupravni i politički procesi, na različitim nivoima organizacije društva.²⁾

I Globalni pregled frekventnosti i strukture stavova sadržanih u materijalima Kongresa

Pregled rezultata analiza kongresnih dokumenata, tj. strukturu i učestalost stavova koji su razvrstani po grupama kategorija i prema pojedinim vrstama dokumenata dajemo u tabeli. Materijale smo klasificirali onako kako su se oni pojavljivali s obzirom na način rada samog Kongresa. U temeljne dokumente Kongresa uvrstili smo Izvještaj CK SKH o radu i razvoju organizacije Saveza komunista u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj između IV i V kongresa i uvodni referat kojega je Kongresu podnio sekretar CK SKH

1) Projekt nosi naslov: »Politička kretanja u praksi samoupravljanja izražena u pisanim dokumentima«. Njega izvodi Odjel za politička istraživanja Fakulteta političkih nauka u suradnji sa Centrom za informacije i dokumentaciju Centralnog komiteta SKH.

2) Prvu fazu analize teksta (stenograma, izvještaja i referata V kongresa SKH), tj. po-crtavanje stavova i označavanje kategorija na marginama teksta izvršili su studenti završene II godine Fakulteta političkih nauka u okviru ferijalne prakse. Podaci su sistematizirani i tabelirani u Odjelu za politička istraživanja.

drug Marijan Cvetković. Ostale materijale smo obradili i rezultate iskazali prema komisijama u kojima se odvijao rad Kongresa. Posebno su obrađeni materijali u kojima je evidentiran rad plenumskih sjednica. U materijale plenumskih sjednica pored ostalog svrstani su i izvještaji komisija plenumu Kongresa. Na kraju dajemo globalne rezultate, tj. njihov zbir iz svih kongresnih materijala.

Tabela 1.

Pregled frekventnosti i strukture stavova po grupama kategorija i vrstama materijala (u relativnim brojevima)

Grupe kategorija	I	II	III	IV	V	VI
I Globalni privredni problemi	18,2	37,0	4,0	3,1	13,0	22,6
II Upravljanje i privređivanje u radnim organizacijama	14,1	31,6	7,0	8,6	10,0	20,4
III Privređivanje i položaj indiv. polj. proizvođača	0,6	6,8	2,4	0,1	2,3	4,8
IV Razvoj i funkcionir. društ. službi	7,7	3,8	4,6	29,1	7,8	8,6
V Komunalne djelat., lična potrošnja i standard građana	2,1	4,3	1,3	8,4	5,7	4,2
VI Socijalna politika i soc. problemi	0,1	5,3	1,2	2,2	0,2	3,2
VII Skupštinski sistem u društ. pol. zajedn.	5,6	1,8	1,9	2,5	2,2	2,1
VIII Položaj, funkcije i djelovanje uprave i sudstva	0,7	0,1	0,4	0,3	—	0,2
IX Kadrovska politika i kadrov. problemi	7,3	1,9	11,7	14,9	6,9	6,4
X Društveno-političke organizacije	43,6	7,4	65,5	30,8	51,0	27,5
UKUPNO	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Objašnjenje znakova u horizontalnom dijelu tabele:

- I — temeljni dokument (izvještaj i referat).
- II — materijali iz rada komisije za društveno-ekonomski razvoj.
- III — materijali iz rada Komisije za organizacionu izgradnju i djelovanje Saveza komunista.
- IV — materijali Komisije za ideološki rad Saveza komunista.
- V — materijali iz rada Plenumskih sjednica.
- VI — globalni podaci za Kongres u cjelini (temeljni dokumenti, komisije, plenum).

U cjelini se pokazuje usmjerenost Kongresa na nekoliko grupa pitanja kojima su i Centralni komitet (u temeljnim dokumentima) i delegati Kongresa dali poseban značaj, odnosno smatrali ih posebno važnim i aktuelnim.

Podaci pokazuju da se uglavnom podudaraju osnovne tendencije u grupiranju stavova između temeljnih dokumenata, a to znači i njihovog nosioca (Centralni komitet) i Kongresa u cjelini.

Materijali pojedinih užih tijela Kongresa (komisija) pokazuju specifičnosti u njihovoj usmjerenosti u zavisnosti od karaktera svake komisije i predmeta njihovog djelovanja. Ova uža usmjerenost komisije omogućila je da Kongres u cjelini razmotri pitanja koja su od značaja za daljnji razvoj Republike u okviru globalnog jugoslavenskog društva i njegovih kretanja.

Ipak i pored ovakve uže usmjerenosti, pojedine grupe pitanja u radu Kongresa i njegovih užih tijela nisu mogle doći jače do izražaja. Među te grupe pitanja spadaju: položaj, funkcija i djelovanje uprave i sudstva (frekventnost stavova u svim analiziranim materijalima kreće se ispod 0,5%, dok u temeljnim dokumentima iznosi nešto više od toga, ali ispod 1%); socijalna politika i socijalni problemi, sadržani su u strukturi stavova u svim kongresnim materijalima, ali čine neznatno učešće. Interesantno je da upravo

u komisiji za društveno-ekonomski razvoj ova problematika zauzima značajnije mjesto nego kod ostalih komisija. Skupštinski sistem u društveno-političkim zajednicama je u temeljnim dokumentima bio nešto više potenciran, ali kongresne komisije i Kongres u cjelini nisu u dovoljnoj mjeri slijedili ovu inicijativu.

Čini se da Kongres u cjelini, uključivo i temeljni dokumenti, nije u dovoljnoj mjeri potencirao ni ona pitanja koja se odnose na privređivanje i položaj individualnih poljoprivrednih proizvođača. Nešto veća frekventnost stavova o ovim pitanjima pokazuje se u materijalima Komisije za društveno-ekonomski razvoj. To je bilo normalno i očekivati, s obzirom na predmet rada same Komisije. Međutim problemi polažaja individualnih poljoprivrednih proizvođača ni izdaleka se ne iscrpljuju u ekonomici. Oni zahvaćaju i idejno-kulturnu sferu kao i djelovanje komunista na selu, pa je bilo normalno očekivati da će ova problematika biti jače izražena i u radu ostalih komisija.

Iz iznesenih podataka proizlazi da je u pojedinim vrstama materijala izvršena koncentracija u određene grupe kategorija. U temeljnim dokumentima Kongresa i u materijalima Komisije za društveno-ekonomski razvoj posebno su naglašene grupe: »Globalni privredni problemi« i »Upravljanje i privređivanje u radnim organizacijama«. U materijalima Komisije za ideološki rad relativno visoka koncentracija stavova zapaža se u grupi »Razvoj i funkcioniranje društvenih službi«. U materijalima Komisije za organizacionu izgradnju Saveza komunista i Komisije za ideološki rad naglašeno je učešće stavova u grupi »Kadrovska politika i kadrovski problemi«. Za sve vrste materijala izuzev materijala Komisije za društveno-ekonomski razvoj karakteristična je visoka koncentracija stavova u grupi »Društveno-političke organizacije«. Ovakva distribucija stavova zahtijeva pobliže objašnjenje. To ćemo pokušati dati u daljnjem tekstu.

Grupa »Globalni privredni problemi« sadrži 14 kategorija. No, stavovi i u temeljnim dokumentima i u materijalima Komisije za društveno-ekonomski razvoj uglavnom su koncentrirani na slijedećih pet kategorija: 1. Struktura, strukturalna usklađenost i disproporcije u privredi, 2. Planiranje privrednog razvoja i privrednih kretanja, 3. Integracija u privredi i suradnja među privrednim organizacijama, 4. Investicije i investiciona politika i 5. Opća kretanja u proizvodnji i robnom prometu. U temeljnim dokumentima stavovi iz ovih pet kategorija čine 67,1% svih stavova u grupi, a u materijalima Komisije za društveno-ekonomski razvoj 59,8%. Po distribuciji stavova unutar ove grupe kategorija pokazuju se znatne razlike između dvije spomenute vrste materijala. U temeljnim dokumentima zapaža se relativno visoka koncentracija stavova u kategoriji »Opća kretanja u proizvodnji i robnom prometu« (34% od stavova svih kategorija u grupi). U materijalima Komisije za društveno-ekonomski razvoj pokazuje se veća disperzija stavova unutar grupe. Najveća koncentracija koja iznosi 18% svih stavova u grupi pokazuje se kod kategorije »Struktura, strukturalna usklađenost i disproporcije u privredi«. Kod svih ostalih kategorija u ovim materijalima učešće stavova kreće se ispod 12% u odnosu na sve stavove u grupi.

Ovakva koncentracija stavova u temeljnim dokumentima uvjetovana je prirodom samih dokumenata, odnosno njihovom funkcijom u radu Kongresa. Naime, temeljni dokumenti, a prvenstveno Izvještaj CK SKH sadrže ocjenu privrednih kretanja između dva Kongresa, i to je normalno uvjetovalo koncentraciju stavova na spomenutu kategoriju u grupi. Nešto jača koncentracija stavova kod kategorije »Struktura, strukturalna usklađenost i disproporcije u privredi, koja se pokazuje u materijalima Komisije za društveno-ekonomski razvoj, donekle ukazuje na aktuelnost ovih problema u uvjetima orijentacije na modernizaciju privrednih kapaciteta.

Pored naprijed naznačenih pet kategorija, u ovoj se grupi pokazuje donekle naglašena frekventnost stavova kod kategorije »Struktura radne snage i kretanje zaposlenosti«, u obje vrste dokumenata. Stavovi kategorije »Tržište i cijene« po svojoj su frekventnosti donekle naglašeni u temeljnim dokumentima (7,7% od svih stavova u grupi), dok se slična naglašenost u

materijalima za društveno-ekonomski razvoj pokazuje kod kategorije »Uvoz-izvoz i poslovanje s inostranstvom« (7,3%).

Druga grupa kategorija kod koje se zapaža veća učestalost stavova i u temeljnim dokumentima i u materijalima Komisije za društveno-ekonomski razvoj je: »Upravljanje i privređivanje u radnim organizacijama«. Unutar ove grupe, kod obje vrste dokumenata, po frekventnosti stavova ističu se sljedeće kategorije: 1. Opći položaj radnih organizacija u sistemu poslovanja i privređivanja, 2. Unutrašnja organizacija rada i upravljanja i 3. Raspodjela osobnih dohodaka. U temeljnim dokumentima 78,2% stavova u cijeloj grupi odnosi se na ove tri kategorije, time što se najveća koncentracija pokazuje kod kategorije »Unutrašnja organizacija rada i upravljanja« (45,5% od svih stavova unutar grupe).

U materijalima Komisije za društveno-ekonomski razvoj 26,3% stavova u cijeloj grupi odnosi se na kategoriju »Unutrašnja organizacija rada i upravljanja«. To ujedno predstavlja i najveću koncentraciju stavova u grupi. No, ove materijale konkretizira veća disperzija stavova na druge kategorije nego što je slučaj s temeljnim dokumentima. Od ukupnog broja stavova u grupi koji su sadržani u ovim materijalima 53,8% odnosi se na tri unaprijed spomenute kategorije. Izvan ove tri kategorije u ovim materijalima naglašena je kategorija »Primjena udruženog rada« (18,7% od svih stavova u grupi). Pored ove naglašena je i kategorija »Raspodjela dohotka« a donekle i »Raspolaganje sredstvima«. Uopće se može reći da materijali ove Komisije pokazuju znatno širu orijentaciju u pristupu pitanjima koja su sadržana unutar ove grupe kategorija nego što je to učinjeno u temeljnim dokumentima.

U materijalima Komisije za ideološki rad zapaža se relativno veća koncentracija stavova na grupu kategorija: »Razvoj i funkcioniranje društvenih službi«. Ova grupa u sebi sadrži sljedeće kategorije: 1. Materijalni položaj društvenih službi, 2. Politika razvoja i unapređenja službi, 3. Lokacije ustanova društvenih službi i gravitaciona područja, 4. Kadrovi u društvenim službama, 5. Uvođenje dohotka u ustanove društvenih službi, 6. Obim i kvaliteta usluga ustanova društvenih službi i njihov odnos prema građanima i korisnicima i 7. Suradnja i usklađivanje odnosa u vezi s radom društvenih službi.

Najveća koncentracija stavova u materijalima Komisije za ideološki rad zapaža se kod kategorije »Politika razvoja i unapređenja društvenih službi« (32% od svih stavova u grupi).

U temeljnim dokumentima 83,6% stavova u grupi koncentrirano je na sljedeće tri kategorije: 1. Obim i kvalitet usluga društvenih službi i njihov odnos prema građanima i korisnicima (38,8%), 2. Politika razvoja i unapređenja društvenih službi (33,6%) i 3. Uvođenje dohotka u ustanove društvenih službi (11,2%). Čini se da ovo i jesu osnovni problemi u ovom domenu i da su temeljni dokumenti približno adekvatno izrazili suvremene procese i tendencije u ovoj oblasti našeg društvenog života.

Za razliku od temeljnih dokumenata, u materijalima Komisije za ideološki rad pokazuje se tendencija ka ravnomjernijoj raspodjeli stavova na sve kategorije u grupi. Međutim, pojedinačna analiza kategorija pokazuje da se stavovi sadržani u materijalima ove Komisije ne odnose na sve društvene službe, nego pretežno na prosvjetu, nauku i kulturu.

Globalni stavovi iz svih kongresnih materijala pokazuju takvu distribuciju stavova da na prvo mjesto dolazi prosvjeta. Zdravstvena služba po frekventnosti stavova u okviru svih kategorija također je jako naglašena. U okviru tri od ukupno šest kategorija (čije se potkategorije dijele na pojedine vrste društvenih službi) ona dolazi odmah iza prosvjete, a u okviru svih ostalih kategorija osim: »Lokacija ustanova društvenih službi i gravitaciona područja« — stoji ispred socijalne zaštite.

Socijalna zaštita u strukturi stavova skoro svih kategorija stoji u sjeni ostale tri vrste društvenih službi (prosvjeta, zdravstvo, nauka i kultura). Nešto jače učešće stavova koji se odnose na ovu službu u okviru kategorija »Politika razvoja i unapređenja« (11,2%) i »Lokacija ustanova društvenih službi i gravitaciona područja« (10,0%) pokazuje da ista nije

bila sasvim zanemarena od strane Kongresa, iako bi se na osnovu iznesenih podataka teško moglo tvrditi da je dobila takav tretman kakav odgovara njenom mjestu i ulozi u suvremenom jugoslavenskom društvu.

Slijedeća grupa kategorija kod koje se pokazuje veća koncentracija stavova u nekim kongresnim materijalima je: »Kadrovska politika i kadrovski problemi«. U temeljnim dokumentima Kongresa i materijalima Komisije za organizacionu izgradnju posebno se ističe kategorija: »Stanje i kvalitet rukovodećih i stručnih kadrova«. U ovako visokoj frekventnosti stavova koji se odnose na ovu kategoriju pokazuje se da je i od strane nosilaca temeljnih dokumenata i učesnika u radu Komisije za organizacionu izgradnju znatna pažnja posvećena ocjeni suvremene situacije u pogledu rukovodećih i stručnih kadrova. U temeljnim dokumentima, pored navedenog, jača koncentracija stavova pokazuje se kod još dvije kategorije i to: »Primjena principa rotacije«, kod koje učestalost stavova iznosi 32,2^o/_o u odnosu na ukupan broj stavova u grupi, i »Kumulacija i dekumulacija društvenih funkcija« (13,1^o/_o).

U materijalima Komisije za organizacionu izgradnju pored naglašene koncentracije stavova na kategoriju »Stanje i kvalitet rukovodećih i stručnih kadrova« (32,4^o/_o), i na kategoriju »Školovanje i usavršavanje kadrova« (24,2^o/_o) stavovi su u znatnoj mjeri raspoređeni i na ostale kategorije u grupi. Najniže učešće stavova od 5,5^o/_o odnosi se na kategoriju »Kumulacija i dekumulacija društvenih funkcija«, dok se učestalost stavova koji se odnose na ostale kategorije kreće od 7—13°/_o u odnosu na sve stavove u grupi.

Materijali Komisije za ideološki rad sadrže visoku koncentraciju stavova kod dvije kategorije i to: »Školovanje i usavršavanje kadrova« 85,5^o/_o i »Stanje i kvalitet rukovodećih i stručnih kadrova« 8,5^o/_o, u odnosu na ukupan broj stavova u grupi. Ovakva koncentracija uvjetovana je specifičnošću te Komisije u programu rada Kongresa. Ipak se iz ovakve strukture stavova unutar ove grupe kategorija može naslutiti i izvjesna jednostranost u razmatranju idejnih problema na ovoj Komisiji. Zapravo, niz ostalih kategorija u ovoj grupi kao što su: »Primjena principa rotacije«, »Odgovornost nosilaca javnih ovlaštenja« pa i »Natječaji na rukovodeća radna mjesta« u sebi sadrže idejne probleme i po prirodi stvari mogle su doći jače do izražaja u Komisiji za ideološki rad.

Grupa »Društveno-političke organizacije« po učestalosti stavova nalazi se na prvom mjestu u svim kongresnim dokumentima osim u materijalima Komisije za društveno-ekonomski razvoj. To pokazuje i osnovu orijentaciju Kongresa na raspravljanje problema koji se odnose na organiziranost i ulogu subjektivnih faktora u našem socijalističkom razvitku. Ova grupa sadrži u sebi slijedeće kategorije: 1. Ocjena angažiranosti i aktivnosti komunista, 2. Organiziranost i metode djelovanja Saveza komunista, 3. Ideološki rad Saveza komunista i osposobljavanje članova SK za društvenu aktivnost, 4. Socijalistički savez radnog naroda — položaj funkcije i djelovanje, 5. Savez sindikata, 6. Savez omladine, 7. Sportske organizacije i 8. Ostale društvene organizacije.

Kao što smo i pretpostavili prilikom pristupa analizi, koncentracija stavova u svim analiziranim materijalima je na onim kategorijama koje se odnose isključivo na Savez komunista, tj. na prve tri. U odnosu na ukupan broj stavova u grupi na prve tri kategorije u pojedinim vrstama materijala otpada:

- u temeljnim dokumentima 89,2^o/_o,
- u materijalima Komisije za društveno-ekonomski razvoj 93°/_o,
- u materijalima Komisije za organizacionu izgradnju 96,5^o/_o,
- u materijalima Komisije za ideološki rad 77,0^o/_o,
- u materijalima plenumskih sjednica 93,6^o/_o.

Globalni podaci — zbir iz svih kongresnih materijala 90,8^o/_o.

Kao što se iz podataka vidi minimalan broj stavova u kongresnim materijalima odnosi se na one kategorije u kojima se tretiraju položaj i funkcije ostalih društveno-političkih organizacija. Izuzetak čini Komisija

za ideološki rad čiji materijali sadrže relativno visoko učešće stavova u kategoriji koja se odnosi na Savez omladine (21,0%).

Posebna analiza stavova unutar kategorije »Ocjena angažiranosti i aktivnosti komunista« pokazuje da su i ovdje zanemarene ostale društveno-političke, odnosno društvene organizacije. Većina stavova, u svim analiziranim materijalima, odnose se na općenitu ocjenu angažiranosti komunista, zatim na angažiranost i aktivnost u organima upravljanja i u procesima samoupravljanja uopće, nezavisno od organa i oblika. Stavovi koji se odnose na angažiranost članova SK u Socijalističkom savezu, Savezu sindikata kao i drugim društvenim organizacijama čine neznatan broj. Izuzetak i ovdje čine materijali Komisije za ideološki rad u kojima se 19,5% stavova u okviru ove kategorije odnosi na ocjenu angažiranosti i aktivnosti komunista u Savezu omladine, a daljnjih 27,6% u sportskim, kulturnim i ostalim društvenim organizacijama.

Iz ovog proizlazi da distribucija stavova u ovoj grupi uopće kao i u okviru kategorije »Ocjena angažiranosti i aktivnosti komunista« uglavnom odražava usmjerenost Kongresa na Savez komunista kao organizaciju i na angažiranost njegovih članova u samoupravnim procesima. Ipak nam se čini da bi nešto jača disperzija stavova prema kategorijama koje se odnose na društveno-političke organizacije, prvenstveno na Socijalistički savez i Savez sindikata, izrazila nešto širi i kompleksniji pristup Kongresa pitanjima organiziranih subjektivnih snaga koje nose naš socijalistički razvoj.

II Kvalifikacija i smjer stavova sadržanih u analiziranim materijalima

Rezultati kvantitativne analize stavova sadržanih u tekstovima V kongresa koji su izneseni u prvom dijelu ovog rada pokazuju nam opća kretanja, odnosno upućuju na to kojim se pitanjima Kongres više, a kojima manje bavio.

No, iako se ovdje radi o kvantitativnoj analizi, odnosno o dobivanju indikatora koji na neki način pokazuju usmjerenost Kongresa prema određenim problemima, ta analiza bi bila nepotpuna ako bi sadržavala samo učestalost stavova i njihovu strukturu izraženu u grupama kategorija, kategorijama i potkategorijama. Drugim riječima, nije dovoljno utvrditi samo što je komunikator kazao nego i kako je kazao i na čiju se to adresu odnosi. Znači da je potrebno proširiti pristup analizi, odnosno u nju unijeti dodatne elemente i kriterije koji će nam poslužiti kod ocjene dobivenih podataka. No to ne znači da se unošenjem ovih elemenata i kriterija napušta kvantitativni pristup vršenju analize. On uvijek ostaje u njenoj osnovi. Mi polazimo od osnovne jedinice (stava), utvrđujemo njenu frekventnost izraženu u kategorijama, grupama kategorija i sl., ali unošenjem ovih novih elemenata mi tim jedinicama dajemo određene oznake (kvalitete), i u daljoj analizi idemo za utvrđivanjem njihove učestalosti i strukture, s obzirom na ova obilježja.

Kako je već u uvodu rečeno, stavove utvrđujemo i razvrstavamo prema dva kriterija. Jedan smo kriterij označili kao kvalifikaciju stava, a drugi kao njegovu usmjerenost. Svaki stav koji je utvrđen u analiziranom sadržaju posjeduje oba ova obilježja. To nam omogućuje, kako posebno razmatranje frekventnosti, odnosno strukture stavova, prema svakom od ovih obilježja, tako i njihovo međusobno ukrštavanje.

Stavovi prema njihovoj kvalifikaciji

Najprije ćemo razmotriti kretanje, odnosno strukturu stavova prema obilježju kvalifikacije. Učestalost i struktura stavova razvrstanih prema ovom obilježju treba da nam pokažu, odnosno daju indikatore o tome kako su komunikatori ocjenjivali određene pojave, odnosno pitanja o kojima su raspravljali na Kongresu.

Tabela 2.

Struktura stavova prema njihovoj kvalifikaciji —
u pojedinim vrstama dokumenata i u globalu

Vrste dokumenata	Kvalifikacija stavova				Ukupno
	+	—	!	0	
1. Temeljni dokumenti	27,8	38,7	19,9	11,6	100,0
2. Materijali Komisije za društveno-ekonomski razvoj	24,8	33,8	26,2	15,2	100,0
3. Materijali Komisije za organizacionu izgradnju SK	15,2	36,6	24,4	18,7	100,0
4. Materijali Komisije za ideološki rad	20,5	36,4	24,4	18,7	100,0
5. Materijali s plenumskih sjednica	22,7	17,6	47,4	12,3	100,0
6. Globalni podaci za cijeli Kongres	21,4	36,8	24,9	16,9	100,0

Objašnjenje znakova u horizontalnom smjeru zaglavlja tabele:

- + označava afirmativne stavove,
- označava negativne (kritičke) stavove,
- ! označava afirmativne stavove,
- 0 označava neutralne stavove.

Struktura stavova prema njihovoj kvalifikaciji pokazuje pristup Kongresa problemima koji su bili predmet rasprave. U svim dokumentima se pokazuju tendencije ka prevladavanju kritičkih i programatskih stavova u odnosu na afirmativne. Kongres je manje isticao dosadašnje uspjehe i dostignuća, a više se orijentirao na kritiku stanja i odnosa, te iz toga nastojao da formulira buduće zadatke, koji su izraženi i u relativno visokoj frekventnosti programatskih stavova.

Razlike u distribuciji ovih triju vrsta stavova u pojedinim dokumentima determinirane su različitim karakterom dokumenata i umjerenošću tijela čiji je rad u dokumentima evidentiran. U temeljnim dokumentima, u odnosu na sve ostale, primjećuje se najveća frekventnost afirmativnih i kritičkih stavova uz izvjesno zaostajanje programatskih. To znači da su se temeljni dokumenti prvenstveno bavili ocjenom pređenog puta u privrednoj i društvenoj aktivnosti. Takav pristup nužno uvjetuje i pozitivno isticanje i kritiku određenih pojava koje su se dešavale i još se dešavaju u našem društveno-ekonomskom, političkom i kulturnom životu. Dajući ocjene tim pojavama, ovi dokumenti iniciraju dalju raspravu iz koje treba da se formuliraju budući zadaci. Ovakav pristup nužno uvjetuje nižu frekventnost programatskih stavova u spomenutim dokumentima.

Materijali svih triju komisija, za razliku od temeljnih dokumenata, sadrže nešto drugačiji pristup problemima. Kod njih prevladavaju kritički i programatski stavovi, a afirmativni po visini frekventnosti dolaze na treće mjesto. Iz toga proizlazi da se u raspravama nastojalo pretežno ukazati na slabosti i nedostatke. Pozitivne strane našeg društvenog i političkog života vjerojatno su isticane onoliko koliko je bilo nužno da se dokaže mogućnost postizavanja određenih ciljeva, ukoliko se poduzimaju adekvatne akcije. Po visini frekventnosti afirmativnih stavova među svim komisijama posebno se ističe Komisija za društveno-ekonomski razvoj. Predmet rasprave ove Komisije (privredna kretanja i samoupravljanje u privredi) zbog svoje unutarnje dinamike najneposrednije izražava kako otpore, devijacije, objektivne i subjektivne teškoće raznih vrsti tako i pozitivna dostignuća. Upravo se zato u razmatranju ovih pitanja teško može iznositi pretežno kritiku postojećih slabosti i prijedloge što bi trebalo raditi, jer najčešće ono što se želi formulirati kao program predstavlja već ostvarena pozitivna dostignuća u praksi pojedinih poduzeća, komuna ili drugih sredina. Naime, ako

se formuliranje prijedloga za budući rad u oblasti privrede i samoupravljanja temelji na pozitivnim dostignućima određenih sredina, onda je nemoguće da se ta dostignuća ujedno i ne ističu, a time i ne povećavaju afirmativni stavovi.

Materijali ostalih dviju komisija sadrže nepovoljniju distribuciju stavova, s obzirom na isticanje pozitivnih dostignuća u našim društvenim kretanjima. Ovo je vjerojatno uvjetovano ne samo subjektivnim odnosom učesnika u radu ovih komisija prema raspravljanim problemima nego i zbog toga što se sami problemi ispoljavaju u prilično oštrom vidu i što u njihovom rješavanju još nije dovoljno izražena pozitivna praksa u radu samih organizacija Saveza komunista.

No, izneseni podaci još nam ne omogućavaju potpunije zaključivanje o ocjenama učesnika komisija koje se odnose na afirmaciju određenih društvenih vrijednosti. To će nam u nešto većoj mjeri omogućiti podaci o indeksu realizacije koje ćemo iznijeti i komentirati u daljnjem tekstu.

Materijali s plenumskih sjednica razlikuju se od svih ostalih po tome što u njima dominiraju programatski stavovi. Ovakva struktura stavova determinirana je prirodom materijala, odnosno predmetom rasprava na plenarnim sjednicama. U temeljnim dokumentima sadržane su ocjene dosadašnjih kretanja i inicirani problemi o kojima je Kongres trebao raspraviti. U materijalima komisija izraženi su stavovi koji se odnose na suvremene društvene, ekonomske, političke i ostale probleme i inicijative u pogledu daljnjeg rada na njihovom savladavanju. Na plenarnim sjednicama se pretežno radilo na iznošenju prijedloga zaključaka, odnosno rezolucije, raspravljanju o tim prijedlozima i njihovom usvajanju. Pošto su zaključci i rezolucija po svojoj prirodi sadržavali pretežno programatske stavove, to se moralo nužno izraziti i u materijalima plenumskih sjednica.

Sada ćemo iznijeti podatke koji nam pokazuju kvalifikacionu strukturu stavova sadržanih u svim kongresnim materijalima zajedno, prema grupama kategorija.

Tabela 3.

**Kvalifikaciona struktura stavova Kongresa u globalu
prema grupama kategorija**

Grupe kategorija	Kvalifikacija stavova				Ukupno
	+	—	!	0	
I Globalni privredni problemi	25,1	32,4	26,0	16,5	100,0
II Upravljanje i privređivanje u radnim organizacijama	27,8	43,4	8,5	20,3	100,0
III Privređivanje i položaj indiv. poljoprivrednih proizvođača	26,7	26,4	28,0	18,9	100,0
IV Razvoj i funkcioniranje društvenih službi	17,8	37,7	30,4	14,1	100,0
V Komunalne djelatnosti, lična potrošnja i standard građana	19,8	41,6	22,1	16,5	100,0
VI Socijalna politika i socijalni problemi	21,9	43,8	19,7	14,6	100,0
VII Skupštinski sistem i njegovo funkcioniranje	23,1	39,4	20,0	17,5	100,0
VIII Položaj, funkcije i djelovanje uprave i sudstva	16,0	56,0	20,0	8,0	100,0
IX Društveno-političke organizacije	24,8	31,2	29,6	14,4	100,0
X Kadrovska politika i kadrovski problemi	18,4	42,5	23,8	15,3	100,0

Polazeći od saznanja da je visoka frekventnost kritičkih stavova, u odnosu na sve grupe kategorija, pojava koja je determinirana općim pristupom Kongresa problemima naše društvene stvarnosti, iznesene rezultate o učešću

tih stavova u ukupnoj strukturi treba prihvatiti kao manje-više normalnu distribuciju. Naime, ne samo na Kongresu nego uopće u praksi Saveza komunista naglašen je kritički pristup svim pitanjima koji su predmet njegove aktivnosti i interesiranja.

Ostaje nam da razmotrimo distribuciju afirmativnih, programatskih i neutralnih stavova u odnosu na pojedine grupe kategorija. Pri tom možemo pretpostaviti da veća frekventnost afirmativnih stavova izražava ne samo pozitivan odnos komunikatora (u ovom slučaju Centralnog komiteta SKH i učesnika Kongresa) prema određenim pojavama, institucijama i sl. nego i veći stepen afirmacije određenih društvenih vrijednosti u izvjesnim oblastima i područjima društvenog života. Polazeći od ove pretpostavke mogli bismo istaći da se određene društvene vrijednosti koje kreira i za čiju se afirmaciju zalaže Savez komunista, u najvećoj mjeri ostvaruju u oblasti upravljanja i privređivanja u radnim organizacijama, u privrednim kretanjima i u domenu privređivanja i položaja individualnih poljoprivrednih proizvođača. Na pitanje afirmacije tih društvenih vrijednosti izražene u stavovima Kongresa vratit ćemo se kod razmatranja podataka u kojima se pokazuje indeks realizacije.

U programatskim stavovima, odnosno njihovoj većoj frekventnosti može biti izražena akutnost pojedinih problema i naglašeno inzistiranje komunikatora da se pojača društvena akcija u pravcu njihovog rješavanja. U tome može biti izraženo shvaćanje o izostajanju društvene akcije i o relativno sporijem kretanju na pojedinim područjima odnosno oblastima nego što je to prema shvaćanju nosioca stavova moguće. Podaci ukazuju da su učesnici Kongresa naglašavali potrebu pojačane društvene akcije na nekoliko grupa pitanja i to: društvene službe, društveno-političke organizacije (pretežno Savez komunista), privređivanje i položaj individualnih poljoprivrednih proizvođača i globalni privredni problemi. Čini se da je u relativno visokoj frekventnosti programatskih stavova u odnosu na ove grupe kategorija izražena aktuelnost problema koji nastaju u ovim oblastima, te izvjesna sporost i zaostajanje u njihovom rješavanju. Kao što je poznato, u oblasti društvenih službi otvoreni su značajni procesi kojima se mijenja položaj radnih organizacija u njima u pogledu sticanja dohotka, unutrašnje organizacije, odnosa prema korisnicima usluge itd. Teškoće u pogledu pronalazjenja rješenja adekvatnih proklamiranim ustavnim principima, sporost, kolebanja i sl. izazivaju zahtjev za pojačanom društvenom akcijom. Ostale grupe kategorija kod kojih su jako naglašeni programatski stavovi odnose se na one oblasti društvenog, ekonomskog i političkog života u kojima se zbog potpunijeg i efikasnijeg usmjeravanja našeg razvoja osjeća potreba za pojačanom društvenom akcijom. U grupi kategorija »Društveno-političke organizacije«, »Privređivanje i položaj individualnih poljoprivrednih proizvođača« i »Globalni privredni problemi« primjećuje se i relativno visoka frekventnost kako afirmativnih tako i programatskih stavova. To ukazuje na to da komunikator ocjenjuje da u ovim oblastima dolaze do izražaja pozitivna kretanja, ali da važnost ovih oblasti i problemi koji nastaju u njima zahtijevaju pojačanu društvenu akciju.

Nešto iznenađuje relativno niska frekventnost programatskih stavova u grupi kategorija »Upravljanje i privređivanje u radnim organizacijama«. Možda je ovakva distribucija uslovljena time što su stavovi o razvoju samoupravljanja — osobito o neposrednom samoupravljanju — relativno dugo izgrađivani i isticani na nizu kongresa, skupova, u štampi itd. Zbog toga učesnici Kongresa nisu smatrali za potrebno da ističu što bi u ovoj domeni trebalo da se radi, nego su se više orijentirali na iznošenje pozitivnih i negativnih iskustava u vezi s realizacijom već utvrđenih stavova i programatskih načela.

Neutralni stavovi izražavaju neodređenost komunikatora prema pojedinim pitanjima koja su predmet rasprave. U odnosu na sve grupe kategorija izuzev grupe »Položaj, funkcije i djelovanje uprave i sudstva« frekventnost ovih stavova pojavljuje se u grupi »Samoupravljanje i privređivanje u privrednim organizacijama«. Teško je pretpostaviti namjernu neodređenost komunikatora prema pojedinim problemima koji su raspravljani. Ovdje se vjerojatno više radi o tome da su o ovim pitanjima pojedini učesnici na Kongresu iznosili

informacije o pojedinim pojavama a da ni sami nisu bili na čistu da li da te pojave kvalificiraju kao nešto dobro ili loše. U svakom slučaju, ovakvo učešće neutralnih stavova u strukturi većine grupa kategorija ukazuje na pomanjkanje aktivnog odnosa prema određenim problemima. Aktivan odnos prema problemima nužno uslovljava i veću određenost u njihovom kvalificiranju, bilo u smislu konstatacija o afirmaciji pojedinih društvenih vrijednosti, bilo u smislu kritike ili prijedloga kako treba djelovati.

Sada ćemo iznijeti podatke o indeksu realizacije prema pojedinim grupama kategorija. Indeks realizacije izračunat je po sljedećoj formuli:

$$\text{Indeks realizacije} = \frac{\text{afirmativni stavovi} \times 100}{\text{kritički} + \text{programatski}}$$

Tabela 4.

Indeks realizacije po grupama kategorija
i po vrstama kongresnih dokumenata

Grupe kategorija	Vrste dokumenata					
	I	II	III	IV	V	VI
I Globalni privredni problemi	47,6	47,2	10,5	12,0	42,1	43,0
II Upravljanje i privređivanje u radnim organizacijama	42,1	37,0	22,7	51,5	29,7	53,8
III Privređivanje i položaj indiv. poljopriv. proizvođača	—	47,7	—	—	—	49,1
IV Razvoj i funkcioniranje društvenih službi	36,7	36,7	30,2	20,2	8,3	26,2
V Komunalne djelatn., lična potrošnja i standard građana	11,5	34,8	—	26,7	64,8	31,0
VI Socijalna politika i socijalni problemi	—	34,6	—	32,0	—	34,5
VII Skupštinski sistem	34,6	45,5	40,0	39,2	—	39,1
VIII Položaj, funkcije i djelovanje uprave i sudstva	—	—	—	—	—	—
IX Kadrovska politika i kadrovski problemi	73,5	28,6	14,8	26,0	3,6	27,7
X Društveno-političke organizacije	59,0	44,0	24,8	53,8	41,0	40,6
XI Globalna realizacija	51,5	41,1	41,8	33,8	35,0	34,9

U cjelini uzevši u pojedinim materijalima primjećuje se relativno niski indeks realizacije u odnosu na većinu grupa kategorija (Komisija za organizacionu izgradnju i Komisija za ideološki rad). To ukazuje na jače izražen kritički odnos učesnika u radu ovih tijela prema problemima koji su bili predmet razmatranja, kao i na veću koncentraciju programatskih stavova. Ipak se u materijalima spomenutih komisija primjećuje i visok indeks realizacije kod pojedinih grupa kategorija. To je slučaj sa grupom »Samoupravljanje i privređivanje u radnim organizacijama« i grupom »Društveno-političke organizacije« u materijalima Komisije za ideološki rad. Donekle viši nivo realizacije (barem u odnosu na sve ostale grupe kategorija) pokazuje se u materijalima Komisije za organizacionu izgradnju u grupi »Skupštinski sistem«. Takav indeks je u obje komisije i u odnosu na značenje grupe kategorija uvjetovan relativno višom frekventnošću afirmativnih stavova. No, u formiranju takvih indeksa kod nekih grupa kategorija učestvuje još jedan faktor a to su neutralni stavovi. To je slučaj sa grupom kategorija »Samoupravljanje i privređivanje u radnim organizacijama« u materijalima Komisije za ideološki rad. U ovoj grupi afirmativni stavovi učestvuju sa 25,6%, ali se pokazuje približno isti nivo učešća i neutralnih stavova (24,8%). Pošto se u izračunavanju indeksa afirmativni stavovi dovode u vezu samo sa kritičkim i programatskim, isključivanje jedne četvrtine stavova (neutralnih) iz izračunavanja indeksa uvjetovalo je da isti bude ovako visok.

Visok indeks realizacije u materijalima Komisije za ideološki rad kod grupe kategorija »Društveno-političke organizacije«, obrnuto od naprijed spomenutog, uvjetovan je više visokom frekventnošću afirmativnih stavova nego isključivanjem neutralnih iz izračunavanja. Naime, u strukturi ove grupe kategorija, u materijalima Komisije za ideološki rad, afirmativni stavovi učestvuju sa 30%, a neutralni sa 14,6%.

Relativno viši indeks realizacije u grupi kategorije »Skupštinski sistem« u materijalima Komisije za organizacionu izgradnju uvjetovan je prvenstveno visokim učešćem neutralnih stavova u strukturi te grupe (30% neutralnih, a 20% afirmativnih).

U grupi kategorija »Globalni privredni problemi« zapaža se nizak indeks realizacije kod Komisije za organizacionu izgradnju i Komisije za ideološki rad. Kod prve je takav odnos uvjetovan s dominantnim učešćem kritičkih stavova u strukturi grupe. Kod druge se komisije pokazuje vrlo visoko učešće neutralnih stavova u toj strukturi (41,8%). Ovoliko visoko učešće neutralnih stavova moglo bi uvjetovati i viši nivo realizacije kada bi bila veća frekventnost afirmativnih stavova. Međutim, učešće afirmativnih stavova u ovoj grupi kategorija u materijalima obje spomenute komisije kreće se oko 6%.

Nizak nivo realizacije kod grupe »Razvoj i funkcioniranje društvenih službi« u materijalima Komisije za ideološki rad vjerovatno izražava teškoće koje se javljaju u radu i razvoju ovih službi u suvremenim uslovima, kao i naglašen kritički odnos učesnika u radu ove Komisije prema pitanjima rada i razvoja ovih službi. Naime, u radu ove komisije izražena je dosta niska frekventnost afirmativnih stavova koji se odnose na pitanja razvoja i funkcioniranja društvenih službi. Oni u ovoj grupi kategorija učestvuju sa svega 14% naprama 38,4% kritičkih i daljih 30,7% programatskih stavova.

Kod grupe kategorija »Razvoj i funkcioniranje društvenih službi« u materijalima plenumskih sjednica nizak indeks uvjetovan je niskim učešćem afirmativnim i dominantnim učešćem programatskih stavova (5,3% afirmativnih, a 60,5% programatskih).

U temeljnim dokumentima Kongresa kod većine grupa kategorija zapaža se relativno visok indeks realizacije. Ovo je uvjetovano prirodom samih dokumenata. U njima su sadržane ocjene društvenog, ekonomskog, političkog, kulturnog itd. razvoja između dva Kongresa. Kod ocjena tog razvoja nužno su morala biti istaknuta sva pozitivna dostignuća. Time se u ovim dokumentima morala pokazati i znatno veća frekventnost afirmativnih stavova nego u drugim dokumentima Kongresa. Ipak se i u temeljnim dokumentima pokazuje nizak nivo realizacije kod grupe kategorija »Komunalne djelatnosti, lična potrošnja i standard građana«. Struktura stavova ovih dokumenata unutar spomenute kategorije karakteriziraju dva ekstrema: niska frekventnost afirmativnih stavova (10%) i vrlo visoka frekventnost kritičkih stavova (73%). Ako ovom dodamo još 13,6% programatskih stavova, onda se jasno vidi nepovoljan odnos afirmativnih prema ostalim dvjema vrstama stavova u ovoj grupi kategorija. Ovdje se očito radi o izraženom nezadovoljstvu komunikatora (Centralnog komiteta SKH kao nosioca dokumenta) s kretanjima i stanjem u spomenutom domenu našeg društveno-ekonomskog života. No, ostali kongresni materijali se ipak razlikuju u ocjeni naših dostignuća, u ovom domenu, od ocjene sadržane u temeljnim dokumentima. Materijali Komisije za društveno-ekonomski razvoj sadrže preko 22% afirmativnih stavova u ovoj grupi kategorija naprama 43% kritičkih i 21% programatskih. U materijalima plenumskih sjednica visok indeks realizacije u ovoj grupi kategorija uvjetovan je isključivo odgovarajućom frekvencijom afirmativnih stavova (39,3%). Time je izražena i razlika u ocjeni naših dostignuća u ovom domenu između nosioca stavova u materijalima plenuma i autora temeljnih dokumenata Kongresa. Ta razlika vjerovatno nije uvjetovana nekim principijelnim razilaženjima, nego prvenstveno različitim pristupima tim istim pitanjima.

Nizak nivo realizacije u grupi kategorija »Kadrovska politika i kadrovski problemi« zapaža se posebno u materijalima plenumskih sjednica. Ova-

kav odnos je uvjetovan niskim učešćem afirmativnih stavova u strukturi grupe (2,9%). No nasuprot ovako niskog učešća ovih stavova ne pokazuje se toliko visoko učešće kritičkih (23,5%), nego vrlo visok nivo programatskih (58,8%). Ovako visoko učešće programatskih stavova uvjetovano je prirodom samog dokumenta.

Inače, u cjelini indeks realizacije, iako se razlikuje od jedne grupe kategorija do druge, kao i među vrstama dokumenata, ipak je relativno povoljan. To se najbolje vidi kod globalnih podataka. On u ovim podacima ni kod jedne grupe ne iznosi manje od 25. S obzirom na prevladavanje kritičkog pristupa razmatranju problema i na to da ovakav skup mora odrediti smjer dalje aktivnosti, a to znači izraziti i relativno viši nivo programatskih stavova, ovakav indeks realizacije može se smatrati zadovoljavajućim.

Najniži indeks koji se i u globalnim podacima javlja u dvije grupe kategorija: »Razvoj i funkcioniranje društvenih službi« i »Kadrovska politika i kadrovski problemi« vjerovatno izražava objektivne teškoće koje su u suvremenim uslovima dosta jako izražene u ove dvije oblasti našeg društvenog života.

Stavovi s obzirom na njihovo upućivanje subjektima

Ako nam kvalifikacija stavova — onakva kako smo je upravo izložili — pokazuje kako su komunikatori označili određene pojave i probleme i kakve su im ocjene dali, smjer upućivanja stavova treba da nam pokaže čija se djelatnost ocjenjuje, na čiju se adresu upućuju: pohvale, kritike, zahtjev za djelovanjem i sl. Pretpostavili smo nekoliko smjerova upućivanja stavova koji treba da nam pokažu naprijed spomenuta kretanja, odnosno orijentaciju komunikatora. Ti pretpostavljeni smjerovi su: 1. viši organi prema nižima, 2. niži organi prema višima, 3. prema vlastitoj instituciji i drugim organima koji djeluju na istom nivou, 4. prema vlastitom upravnom aparatu, 5. prema svojem izvršnom tijelu i obratno, 6. prema biračkom tijelu ili članstvu i obratno i 7. prema neodređenim subjektima.

Tabela 5.

Struktura stavova s obzirom na obilježje smjera upućivanja prema subjektima

Smjer upućivanja	Vrste dokumenata					
	I	II	III	IV	V	VI
1. Viši organi prema nižima	39,1	21,6	32,7	27,6	66,5	29,1
2. Niži organi prema višima	2,3	12,3	14,0	12,2	2,7	10,5
3. Prema vlastitoj instituciji i drugim organima koji djeluju na istom nivou	23,5	47,1	28,8	39,2	25,5	38,5
6. Prema vlastitom upravnom aparatu	1,3	0,6	0,8	1,9	0,2	0,9
5. Prema svojem izvršnom tijelu i obratno	3,4	0,2	1,4	2,1	—	1,1
6. Prema biračkom tijelu ili članstvu i obratno	10,2	0,8	7,6	0,8	—	3,3
7. Prema neodređenim subjektima	20,2	17,4	14,7	16,2	5,1	16,6
UKUPNO:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Zajedničke karakteristike distribucije stavova, uglavnom u svim dokumentima, ogledaju se u njihovoj koncentraciji na nekoliko pretpostavljenih smjerova i to: viši organi prema nižima, prema vlastitoj instituciji i drugim organima koji djeluju na istom nivou i prema neodređenim subjektima.

Koliko je ovakva distribucija normalna i u kojoj mjeri izražava usmjerenost komunikatora prema onim subjektima od kojih najviše zavisi

rješavanje aktuelnih problema i dalje progresivno kretanje društva? Visoka frekventnost stavova kojima je označena usmjerenost viših organa prema nižima čini se da na neki način izražava nivo samog skupa. Kongres je najviši organ Saveza komunista u Republici. On ne može a da ne izrazi takve stavove koji znače ocjenu rada organa, institucija itd. koji u društveno-ekonomskoj organizaciji čine niže nivoe od republike. Kongres je nužno morao izraziti i direktivne stavove koji se odnose na organizacije, organe itd. koji djeluju na nivoima poduzeća, općina i kotareva. Visoka frekventnost stavova takve usmjerenosti posebno je izražena u temeljnim dokumentima Kongresa i materijalima plenumskih sjednica. Nosilac temeljnih dokumenata je Centralni komitet. On je u tim dokumentima nužno izrazio stavove koji se odnose na rad organizacija SK u Hrvatskoj. Zapravo aktivnost i procesi kojima se u ovim dokumentima daje ocjena odvijali su se na terenu u radnim organizacijama i društveno-političkim zajednicama u okviru Republike. Pošto su predmet obrade u tom dokumentu ta aktivnost i procesi, to je i uslovalo ovakvo visoku frekventnost stavova toga smjera. Materijali plenarnih sjednica djelomično sadrže ocjene stanja i kretanja u raznim oblastima života suvremenog društva, a pretežno imaju direktivni značaj (izvještaji iz rada komisija i rezolucija Kongresa). Direktive su normalno usmjerene prema organizacijama i članstvu SK, a to znači prema nižim nivoima. Ako se uzme u obzir da su i komisije raspravljale o procesima, pojavama i aktivnostima koje se dešavaju na terenu, gdje su i angažirane osnovne snage društva, onda se to nužno moralo pokazati i u ovako visokoj frekventnosti stavova spomenutog smjera.

Druga značajna karakteristika ove distribucije je u relativno visokoj frekventnosti stavova usmjerenih prema vlastitoj instituciji i drugim organima koji djeluju na istom nivou. Značajno je da su temeljni dokumenti, u znatnom dijelu stavova, okrenuti prema Centralnom komitetu SKH i drugim osnovnim organima i institucijama na nivou Republike. To se pokazuje i u materijalima plenumskih sjednica, a to znači da su u izvještajima komisija i rezoluciji, o čemu su plenumske sjednice raspravljale, date ocjene osnovnim nosiocima političkih privrednih i ostalih kretanja na nivou Republike. Direktive date u tim materijalima odnose se ne samo na komuniste u radnim organizacijama, općinama i sl. nego i na one koji djeluju u glavnim društvenim institucijama na republičkom nivou.

Ova karakteristika je dominantna u materijalima Komisije za društveno-ekonomski razvoj. To pokazuje da su učesnici u radu ove Komisije u razmatranju problema polazili prvenstveno od iskustava svoje vlastite sredine i da se osnovni sadržaj njihovih stavova sastoji u ocjeni stanja i pojava u tim sredinama. Sudeći po frekventnosti stavova ovakve usmjerenosti i u komisijama za ideološki rad i za organizacionu izgradnju SK naglašene su slične tendencije.

Relativno viša frekventnost stavova usmjerenih prema neodređenim subjektima, u najvećem broju dokumenata i u globalnim podacima, bez sumnje daje nepovoljnu sliku strukture stavova s obzirom na obilježje njihove usmjerenosti. U ovim stavovima izražena je neodređenost i nejasnoća komunikatora u odnosu na pojedine probleme. Takvi stavovi su bez efekta jer se ne zna na koga se odnose pohvale, kritika, zahtjev za određenom aktivnošću i sl.

Ostali smjerovi upućivanja, kao što se iz podataka vidi, znatno su slabije izraženi u odnosu na ona tri koja su naprijed komentirana. No ipak je značajna pojava da se u materijalima svih triju komisija pokazuje da stavovi koji se upućuju s nižih prema višim nivoima čine iznad 20% od ukupne sume stavova sadržanih u svakom dokumentu. To znači da su organi i institucije viših nivoa, odnosno njihov rad, bili podvrgnuti ocjenama onih društvenih snaga koje djeluju na nižim nivoima organizacije društva, i da je to došlo do izražaja u radu komisija.

Nešto veća frekventnost stavova usmjerenih prema biračkom tijelu ili članstvu i obrnuto pokazuje se u temeljnim dokumentima i u materijalima Komisije za organizacionu izgradnju SK. Takva distribucija je uvjetovana prvenstveno prirodom samih dokumenata. Oba se dokumenta bave organi-

zacionim pitanjima koja nužno uključuju pitanja saobraćaja: članstvo—rukovodstva i obrnuto. Podaci ukazuju na izostajanje svake iole značajnije frekvencije stavova usmjerenih prema vlastitom upravnom aparatu, svojem izvršnom tijelu i obrnuto, a izuzev u spomenuta dva dokumenta i prema biračkom tijelu ili članstvu i obrnuto. Ovo indicira na probleme nedovoljne usmjerenosti društveno-političke akcije na ove prilično značajne relacije u društvenim kretanjima i odnosima.

Tabela 6.
Struktura stavova prema obilježju smjera upućivanja
i po grupama kategorija

Grupe kategorija	Smjer upućivanja							Ukupno
	1	2	3	4	5	6	7	
I	2,5	9,0	38,3	0,9	0,5	1,3	24,5	100,0
II	25,7	10,5	47,0	1,2	0,3	0,9	14,4	100,0
III	26,1	16,5	37,2	—	0,5	3,5	16,2	100,0
IV	30,0	10,6	32,6	3,9	1,2	1,3	20,4	100,0
V	24,6	20,5	35,6	—	0,2	0,5	18,6	100,0
VI	28,2	25,7	38,0	0,3	0,3	—	7,5	100,0
VII	29,0	35,5	15,1	—	—	5,5	14,9	100,0
VIII	44,0	20,0	16,0	4,0	—	—	16,0	100,0
IX	44,2	11,4	22,5	0,7	4,1	0,9	16,2	100,0
X	33,6	7,9	34,5	0,6	2,2	8,3	12,9	100,0
Sve grupe zajedno	29,1	10,5	38,5	0,9	1,1	3,3	16,6	100,0

U iznesenoj tabeli grupe kategorija označene su u vertikalnom smjeru istim redoslijedom kao što smo iznosili i u svim ostalim tabelama počevši od tabele 1. Smjerovi upućivanja označeni su horizontalno u zaglavlju tabele istim redoslijedom kao i u tabeli 6.

Struktura stavova prema obilježju smjera upućivanja unutar grupa kategorija pokazuje uglavnom iste karakteristike kao i u globalu. Dakle, jaka koncentracija stavova na smjerove: viši organi prema nižima, prema vlastitoj instituciji i organima koji djeluju na istom nivou, prema neodređenim subjektima, a donekle i niži organi prema višima. Prve dvije grupe kategorija koje u globalnoj strukturi stavova imaju relativno visoko učešće (vidi tabelu 1) ovdje pokazuju jaku vezu sa smjerom »prema vlastitoj instituciji i organima koji djeluju na istom nivou«. Takva orijentacija komunikatora je vrlo značajna. Ona istovremeno ukazuje na to da se u privrednom i društvenom životu afirmira praksa koja se sastoji u traženju rješenja za razvoj privrede i samoupravljanja u radnim organizacijama prvenstveno i pretežno u vlastitoj sredini. No ipak prilično visok procent stavova u grupi »Globalni privredni problemi« koji su usmjereni prema neodređenim subjektima donekle neutrališe spomenutu pozitivnu tendenciju. Ovako visok postotak takvih stavova vjerovatno, u izvjesnoj mjeri, izražava nesnalaženje u ocjenjivanju problema privrednih kretanja, s obzirom na nosioce i uzročnike tih problema ili ustručavanje da se određeni ukazuje na nosioce raznih pojava u privrednom životu.

Visoka stopa stavova usmjerenih prema vlastitoj sredini u grupi kategorija »Socijalna politika i socijalni problemi« ukazuje također na pozitivnu orijentaciju komunikatora koji pretežno nastoji da probleme otkriva, objašnjava i traži njihova rješenja prvenstveno tamo gdje isti nastaju. Međutim, u ukupnoj sumi stavova sadržanih u kongresnim materijalima učešće onih koji se odnose na područje socijalne politike dosta je nisko (3,2%). Ovi problemi su najjače istaknuti u Komisiji za društveno-ekonomski razvoj, a u kojoj je istovremeno jako izražena spomenuta tendencija usmjerenosti stavova. U pogledu usmjerenosti stavova unutar grupe kategorija »Socijalna politika i socijalni problemi« pozitivno je i to što se ovdje pokazuje najniži procent stavova koji su usmjereni prema neodređenim subjektima.

Visok procent stavova usmjerenih prema vlastitoj sredini u grupi kategorija »Privređivanje i položaj individualnih poljoprivrednih proizvođača« također održava pozitivnu tendenciju komunikatora u pristupu ovim problemima.

Jako naglašeno učešće stavova od viših organa prema nižima u grupama kategorija: »Kadrovska politika i kadrovski problemi« i »Položaj funkcije i djelovanje uprave i sudstva« ukazuje na to da se u ovim oblastima još uvijek više inzistira na prihvaćanju i primjeni određenih principa koji se kreiraju na višim nivoima, nego što se ističu problemi, zahtjevi itd. odozdo prema gore. Podaci iz tabele 3. pokazuju dominantno učešće kritičkih stavova u strukturi ovih dviju grupa kategorija. Ovako visoko učešće stavova usmjerenih od viših organa prema nižim, znači da su pojave i praksa u ove dvije oblasti društvenog života na Kongresu bile podvrgnute kritici odozgo. To ne znači da u stavovima koji se odnose na ova pitanja nisu bile prisutne i druge tendencije. Učešće stavova usmjerenih prema vlastitoj sredini koje u grupi »Kadrovska politika i kadrovski problemi« iznosi 22,5% ukazuje da je na Kongresu pored kritike odozgo došao do izražaja i drugačiji pristup ovim pitanjima. No ovaj pristup nije došao do izražaja u onom srazmjeru koji bi bio poželjan. Za grupu kategorija »Položaj funkcije i djelovanje uprave i sudstva« pored naglašenog učešća stavova usmjerenih od viših organa prema nižima osjeća se i nešto jače prisustvo stavova usmjerenih u obrnutom pravcu. To znači da i u okviru ove grupe nije izražena samokritika i direktive odozgo, nego i obratno.

Posebno je interesantna struktura usmjerenosti stavova unutar grupe kategorija »Skupštinski sistem u društveno-političkim zajednicama«. Kao što podaci iz tabele 1. pokazuju učešće stavova koji se odnose na ovu grupu kategorija, u ukupnoj strukturi, u svakom dokumentu posebno kao i u globalu je relativno nisko (najviše u temeljnim dokumentima 5,6%). No bez obzira na to podaci o distribuciji stavova prema obilježju usmjerenosti ovu grupu kategorija izdvajaju od svih ostalih po visokom učešću stavova usmjerenih od nižih organa prema višima. To može ukazivati na još neriješena pitanja o odnosima skupština nižih i viših nivoa teritorijalnih zajednica i da je u ovako visokoj frekventnosti stavova usmjerenih u tom pravcu ujedno naglašena kritika viših organa i zahtjev da se isti angažiraju na traženju rješenja za ova pitanja.

Tabela 7.

Struktura stavova prema obilježju kvalifikacije
i smjera upućivanja

Smjer upućivanja	Kvalifikacija				Ukupno
	+	-	!	0	
1. Viši organi prema nižima	22,5	37,0	26,7	13,8	100,0
2. Niži organi prema višima	18,5	38,5	28,5	14,5	100,0
3. Prema vlastitoj instituciji i drugim organima koji djeluju na istom nivou	25,7	32,6	28,2	13,5	100,0
4. Prema vlastitom upravnom aparatu	23,1	45,0	24,2	7,7	100,0
5. Prema svojem izvršnom tijelu i obratno	21,8	48,7	16,7	12,8	100,0
6. Prema biračkom tijelu ili članstvu i obratno	21,2	33,8	28,8	16,2	100,0
7. Prema neodređenim subjektima	24,8	33,7	17,7	23,8	100,0
8. Globalni stavovi	23,6	35,0	25,9	15,5	100,0

Najviše učešće kritičkih stavova pokazuje se unutar nekih smjerova koji u ukupnoj strukturi učestvuju s niskim procentom. Podsjećamo da stavovi usmjereni prema vlastitom upravnom aparatu u globalnoj strukturi učestvuju ispod 1%, a »prema svojem izvršnom tijelu« nešto iznad 1% (vidi tabelu 5). Učešće kritičkih stavova iznad 45% unutar svakog od ovih smjerova izdvaja iste od svih ostalih. To ukazuje na to da na ovom nivou društvenih odnosa

postoje problemi koje su učesnici Kongresa smatrali za potrebno da jače istaknu i da posebno naglase u ovakvoj kvalifikaciji svojih stavova. Ovi bi problemi vjerojatno više dobili na značaju da je i frekventnost stavova, koji se na njih odnose, bila nešto jača.

Izražen kritički odnos u stavovima usmjerenim od nižih organa prema višima i viših prema nižima također predstavlja pozitivnu pojavu. Visoko učešće kritičkih stavova u strukturi ova dva smjera pokazuje demokratsku atmosferu u našem političkom životu uopće, a na Kongresu kao autoritativnom skupu posebno.

Čini se da je najujednačenija distribucija stavova izražena unutar smjera »prema vlastitoj instituciji i organima koji djeluju na istom nivou«. U odnosu na sve ostale smjerove unutar ovog se pokazuje najviša stopa učešća afirmativnih stavova. No, ovakvo učešće afirmativnih stavova nije neutraliziralo kritičnost unutar tog smjera. Naprotiv, ona ipak prevladava, iako ne dominira kao unutar ostalih naprijed spomenutih smjerova. I učešće programatskih stavova ne dominira iako je nešto jače naglašeno u odnosu na afirmativne. Ovakva distribucija je vjerojatno uvjetovana time što je relativno lakše sagledavati i pozitivne i negativne pojave vlastite sredine nego viših ili nižih nivoua. Naime, u ocjenjivanju organa i institucija koje djeluju na višim odnosno nižim nivoima od onih s kojih se ocjene daju uvijek su moguće izvjesne jednostranosti zbog slabijeg poznavanja izvjesnih strana pojava i problema ili zbog jačeg reagiranja na politiku, postupke itd. koji dolaze s tih nivoua.

U usmjerenosti stavova prema neodređenim subjektima izražene su uglavnom one karakteristike koje su prisutne i kod nekih drugih smjerova (najviši procent kritičkih stavova i naglašenost afirmativnih). Međutim, ovdje se uopćenost i neodređenost komunikatora u najvećoj mjeri potvrđuje, ne samo u pogledu usmjerenosti nego i u visokom postotku neutralnih stavova unutar ovog smjera.

Preostaje nam da još razmotrimo indeks realizacije stavova unutar pretpostavljenih vidova njihove usmjerenosti. U razmatranju podataka u kojima se izražava ovaj indeks uzimamo posebno vrste dokumenata kao i global stavova izraženih u svim kongresnim materijalima. Prazna mjesta u tabeli ne znače da se u dotičnim dokumentima i unutar odgovarajućih smjerova nisu pojavljivali afirmativni, kritički i programatički stavovi. Ti stavovi su se pojavljivali, ali indeks nije izračunat zbog njihove niske frekventnosti. Naime, ondje gdje je numerus bio niži od 20, izračunavanja nismo vršili. No izračunavanja koja su izvršena unutar svih smjerova kod globalnih podataka (uzetih iz svih materijala zajedno) donekle nadoknađuju taj nedostatak.

Tabela 8.

**Indeks realizacije s obzirom na smjer upućivanja
prema vrstama dokumenata**

Smjer upućivanja	Vrste dokumenata					
	I	II	III	IV	V	VI
1. Viši organi prema nižima	47,1	36,2	22,8	25,6	33,5	35,2
2. Niži organi prema višima	80,0	26,3	23,6	13,4	—	27,5
3. Prema vlastitoj instituciji i organima koji djeluju na istom nivou	56,0	48,0	21,1	31,6	41,2	42,0
4. Prema vlastitom upravnom aparatu	—	36,8	—	42,8	—	33,5
5. Prema svojem izvršnom tijelu i obratno	—	—	—	29,2	—	33,3
6. Prema biračkom tijelu ili članstvu i obratno	32,0	50,0	28,5	—	—	33,8
7. Prema neodređenim subjektima	78,0	42,0	30,3	38,7	41,1	47,5
8. Globalna realizacija	51,5	41,1	41,8	33,8	35,0	34,9

Visok nivo realizacije unutar skoro svih smjerova u temeljnim dokumentima uvjetovan je prvenstveno jakim frekventnošću afirmativnih stavova. Tako ti stavovi unutar smjera »niži organi prema višima« (gdje se i pokazuje najviši indeks realizacije) učestvuju sa 40%. Unutar smjera »prema vlastitoj instituciji i organima koji djeluju na istom nivou« afirmativni stavovi učestvuju sa 31,7%. Njihovo učešće unutar smjera »viši organi prema nižima« iznosi 27,5%, a u smjeru »prema biračkom tijelu ili članstvu i obrnuto« 22,6%. Visina učešća afirmativnih stavova u spomenutim smjerovima otprilike odgovara i nivou iskazane realizacije. Neutralni stavovi unutar svih smjerova u ovim dokumentima nisu imali jači uticaj na visinu indeksa realizacije. Tako se njihovo učešće unutar pojedinih smjerova kreće od 6,7% (u smjeru »prema biračkom tijelu ili članstvu i obratno« (do najviše 12,6%) u smjeru »prema vlastitoj instituciji i organima koji djeluju na istom nivou. Ovime se i kod razmatranja kretanja stavova unutar pojedinih smjerova upućivanja pokazuje da su temeljni dokumenti, pored nesumnjivo kritičkog pristupa pojavama i problemima, dali povoljniju ocjenu našeg društvenog razvoja i suvremenih kretanja u našem društvu nego što je to učinjeno u ostalim vrstama dokumenata.

Visok indeks realizacije, koji donekle slijedi temeljne dokumente, pokazuje se u materijalima Komisije za društveno-ekonomski razvoj unutar smjerova: »prema biračkom tijelu ili članstvu i obrnuto« i »prema vlastitoj instituciji i organima koji djeluju na istom nivou«. No, ovakav nivo realizacije nije uvjetovan pretežno visokim učešćem afirmativnih stavova u strukturi oba smjera, ovog dokumenta. Samo unutar smjera »prema vlastitoj instituciji i organima koji djeluju na istom nivou« učešće afirmativnih stavova iznosi 35,3%, a neutralnih 14,4%. Unutar smjera »prema biračkom tijelu ili članstvu« pokazuje se vrlo visoko učešće neutralnih stavova (33,5%), dok se učešće pozitivnih kreće na znatno nižem nivou (22,5%). Prema tome indeks realizacije ovog smjera u materijalima Komisije za društveno-ekonomski razvoj ima nešto drugačiju vrijednost od onog prethodnog i od onih koji se pokazuju u temeljnim dokumentima.

Visok nivo realizacije u materijalima Komisije za ideološki rad unutar smjera »prema vlastitom upravnom aparatu« izražava povoljne relacije između broja afirmativnih stavova s jedne strane te kritičkih i programatskih s druge (30% : 70%). Neutralni stavovi unutar ovog smjera se uopće ne pojavljuju. Unutar smjera koji u ovim materijalima (Komisije za ideološki rad) pokazuje nešto viši nivo realizacije (red 3. u tabeli), učešće afirmativnih stavova nije visoko (20%). Ovdje se pokazuje relativno više učešće neutralnih stavova koji utječu na visinu indeksa realizacije (neutralni stavovi u okviru ovog smjera učestvuju sa 16,8%).

Izostajanje takve frekventnosti stavova koja bi omogućila izračunavanje indeksa realizacije unutar većine smjerova u materijalima plenumskih sjednica, otežava nam potpunije sagledavanje tendencija izraženih u ovom dokumentu. Ipak preostali smjerovi — u kojima je zbog veće frekventnosti bilo moguće izračunati indeks — pokazuju relativno povoljne rezultate. Unutar smjera »viši organi prema nižima« takav indeks realizacije uvjetovan je relativno višim učešćem afirmativnih stavova (23,1%) uz minimalno učešće neutralnih (8,1%). Smjer »prema vlastitom upravnom aparatu« koji pokazuje viši indeks realizacije nego onaj koji je naprijed spomenut sadrži relativno visoko učešće neutralnih stavova (23,2%). Učešće neutralnih stavova u okviru ovog smjera više je od učešća afirmativnih, koje iznosi 22,4%. Prema tome ovaj rezultat ima nešto drugačije značenje od onoga koji se pokazuje unutar naprijed spomenutog smjera u ovom dokumentu.

Globalni podaci pokazuju relativno povoljan indeks realizacije s nešto većim isticanjem pojedinih smjerova, i to uglavnom onih gdje se viši nivo realizacije pokazuje i u pojedinačnim vrstama dokumenata. U njima se uglavnom izražavaju odnosi koji su sadržani u pojedinim materijalima a čiji stavovi unutar pojedinih smjerova imaju najveće učešće i u globalnim podacima za cijeli Kongres. To su uglavnom stavovi iz materijala Komisije za društveno-ekonomski razvoj, i to za većinu smjerova (5 od ukupno 7).

U globalu stavova unutar svakog od ovih pet smjerova učešće onih iz materijala za društveno-ekonomski razvoj kreće se od 32,3% (u smjeru označenom pod tačkom 7) do 63% (unutar smjera 3). Na ovakav rezultat kod stavova iz svih materijala Kongresa zajedno, kod smjera označenog sa tačkom 6, utječe učešće stavova te usmjerenosti koji se nalaze u temeljnim dokumentima (46,5%) u ukupnoj sumi stavova tog smjera za cijeli Kongres.

Indeks realizacije u smjeru »prema neodređenim subjektima« u svim dokumentima je relativno visok. Značaj ovakvog rezultata je ipak umanjen time što se on pokazuje baš kod ovog smjera. U ovom smjeru je sadržana nedovoljna određenost komunikatora u pogledu definiranja nosioca realizacije određenih društvenih vrijednosti. No, u pripisivanju ostvarivanja tih vrijednosti »neodređenim subjektima« može biti sadržana i ocjena da su ostvareni ciljevi rezultat opće društvene akcije, tj. različitih faktora koji djeluju na svim područjima i nivoima suvremene organizacije društva.

Kratki rezime

1. Kretanje i struktura stavova izraženih u kongresnim dokumentima daje nam globalnu sliku o usmjerenosti Kongresa prema pitanjima koje je izazvao naš dosadašnji društveno-ekonomski razvoj. Izneseni podaci pokazuju da je Kongres izrazio stavove prema relativno širokom rasponu pitanja i problema koji se odnose na sve osnovne oblasti života društva.

2. Budući da se u razvoju društva, u datom momentu, jače i intenzivnije nameću neki od problema, prirodno je da je i društvena akcija jače izražena u odnosu na takve probleme. Koncentracija stavova u kongresnim materijalima na neke grupe pitanja, koje smo posebno izdvojili i analizirali u iznesenom tekstu, vjerovatno izražava takva kretanja i takve odnose. O nedovoljnoj usmjerenosti Kongresa i njegovih tijela prema pojedinim pitanjima koja su u momentu održavanja Kongresa imala, a i danas imaju određen društveni značaj, date su primjedbe u iznesenom tekstu i nema potrebe da se to ovdje ponavlja.

3. Iako Kongres predstavlja najautoritativniji organ u Republici od kojeg se očekuje ocjena osnovnih tokova organiziranog života društva, on ipak nije u stanju, a ni po prirodi stvari nije orijentiran na to da razmatra niz pitanja koja se javljaju u raznim sferama društvenog života.

Kao najviši organ Saveza komunista u Republici, on je prvenstveno orijentiran na razmatranje onih pitanja koja se odnose na djelovanje komunista i njihovih organizacija u raznim sredinama i u različitim situacijama. Upravo ovakva orijentacija Kongresa izražena je u posebno visokoj frekventnosti stavova grupe kategorija »Društveno-političke organizacije« a unutar grupe onih kategorija koje se odnose na djelovanje komunista, njihovu organiziranost i na idejne probleme u vezi s njihovim djelovanjem. Izvjesne praznine u distribuciji stavova unutar ove grupe uopće, a u kategorijama koje se odnose na djelovanje članova SK posebno, donekle umanjuju efikasnost spomenute orijentacije.

4. Kvalifikacija stavova i njihova usmjerenost, u najopćijim crtama, ističe dvije karakteristike analiziranog sadržaja dokumenata Kongresa. U prvoj je naglašen kritički pristup ocjeni pojava i problema, a u drugoj je naglašena usmjerenost prema nižim nivoima organizacije društva. Moguća uvjetovanost ovakvih kretanja stavova spomenuta je u iznesenom tekstu na odgovarajućim mjestima. No te dvije karakteristike, iako su najjače naglašene, nisu isključive. Podaci o indeksu realizacije ukazuju da u stavovima kongresnih dokumenata nije prisutan isključivo kritički pristup, nego su naglašena i određena dostignuća u našem društvenom razvoju. Naglašena stavova u nekim dokumentima u kojima je izražena usmjerenost prema vlastitoj instituciji i organima koji djeluju na istom nivou ukazuje na prisustvo tendencije da se rješenje problema traži u vlastitoj sredini. No ovo ne isključuje nedostatke i praznine u vezi s usmjerenosti stavova, a o čemu je bilo riječi u iznesenom tekstu.

5. Na kraju napominjemo da pristup analizi kao i priroda dobivenih podataka ne omogućavaju izvlačenje takvih zaključaka koji bi mogli pretendirati na davanje kvalificirane ocjene Kongresa, njegovog rada i zaključaka. Naime, analiza je išla za kvantifikacijom stavova i pokazivanjem određenih brojčanih relacija. Samim time ona je mogla da pokaže globalna kretanja koja samo ukazuju na određene karakteristike u radu Kongresa u pogledu njegove usmjerenosti prema problemima, a koje su izražene u njegovim stavovima.

РЕЗЮМЕ

Статья содержит результаты анализа содержания документов V съезда Союза коммунистов в Хорватии, состоявшегося в апреле 1965 года. Анализ обоснован на количественном подходе. Основная единица перечисления — положение посредника (автора текста), обычно содержащееся в границах одного абзаца. Положения распределены в категории, т. е. в более широкие рамки понятий, которых имеется 86. Категории же по своему сходству распределены в группы. Имеется всего 10 групп. Так как Съезд работал отчасти, на пленарных заседаниях, а преимущественно в комиссиях, результаты анализа высказаны по такому разделению работы Съезда. Сообщение Центрального комитета и вступительный доклад толкованы в анализе фундаментальными документами Съезда. Остальные материалы, т. е. стенограммы с работы комиссии обработаны, и результаты обработки высказаны по комиссиям.

Наибольшая частота позиций в основательных документах и в стенограмме большинства комиссий относится к группе: „Общественно-политические организации“. Внутри этой группы самая большая концентрация позиций находится в трех категориях, относящихся к положению, функции и действию Союза коммунистов. Другие две группы категорий, у которых показывается относительно высокая частота позиций, но только в основательных документах и в стенограмме одной из комиссий, это — „Глобальные проблемы народного хозяйства“ и „Управление и зарабатывание в трудовых организациях“. Группа категорий: „Политика кадров и кадровые проблемы“, по частоте позиций подчеркнута в двух комиссиях. В стенограмме комиссии за идеологическую работу относительно высокая концентрация позиций замечается в группе „Развитие и функционирование общественных служб“, а внутри этой группы большинство позиций относится к просвещению, науке и культуре.

Работа Съезда по комиссиям дала возможность Съезду обсудить относительно широкий диапазон общественно-политических и экономических проблем. Все-таки, некоторых вопросов только прикоснулись, и они остались в стороне. Между этими вопросами, оставленными без внимания, находятся: „Положение, функция и действие правления и судебных установлений“, „Социальная политика и социальные проблемы“, „Скупщинская система в общественно-политических сообществах“, „Приобретение хозяйственной деятельностью и положение индивидуальных хозяйственных производителей“, затем некоторые массовые общественно-политические организации (Профсоюз и Социалистический союз) и действие коммунистов в них.

Во второй части статьи высказаны объяснены данные о частоте и структуре позиций, учитывая их квалификацию и курс направления субъектам. В дистрибуции по знаку квалификации преобладают критические, затем программные, и на третьем месте являются утвердительные позиции. Это указывает на то, что Съезд в целом имел, в основном, критический подход к вопросам, являвшимся предметом его обсуждения.

Расчислен и высказан индекс реализации по формуле:

$$\frac{\text{сумма утвердительных позиций} \times 100}{\text{сумма критических} + \text{программных}}$$

Полученные результаты идут от 10,2 до 73,5, а это значит, что в позициях не выражен только критический подход, а в отношении к отдельным вопросам подчеркнуты и определены достижения в нашем общественном развитии.

При курсе направления концентрация положений показывается в двух видах, и то: высшие органы к низшим и к собственной институции и другим органам, действующим на тождественном уровне. Кроме того, значительная часть позиций направлена к неопределенным субъектам, что, наверно, уменьшает их эффективность.

В целом этот анализ показывает глобальные движения позиций, указывающие только на неопределенные характеристики работы Съезда в отношении его направления к проблемам. Поэтому из него нельзя извлекать такие выводы, которые бы претендовали на более комплексную и более полную оценку самой работы Съезда.

(Перевела Зорица Протич)